

मन्थली नगरपालिका विशेष

परिचय

रामेछाप नेपालको ३ नं प्रदेशमा अवस्थित हिमाली जिल्ला हो । राजधानीबाट नजिक भएपनि सेवा सुविधाको हिसाबले एक विकट क्षेत्र हो । राजधानीले छोएको काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला, चिनसँग सिमाना जोडिएको दोलखा र ओखलढुङ्गा जिल्ला र तराईले छोएको सिन्धुली जिल्लाको विचको १५४६ वर्ग कि.मि.को यो जिल्ला पर्याप्त स्रोत र साधन भएर पनि उपेक्षित अवस्थामै छ । रामेछापलाई तीनलालको जिल्ला भनेर पनि चिनिने गरिन्छ । नेपाली साहित्यका प्रथम सहित सुब्बा कृष्णलाल अधिकारी, सहिद गंगालाल श्रेष्ठ र नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीका संस्थापक महासचिव पुष्पलाल श्रेष्ठको जन्म रामेछापमै भएको हो । रामेछापले नेपाली राजनीतिक कला साहित्य उद्योगी व्यापारी विद्वान साँस्कृतिक कर्मी संचार कर्मी सबै प्रतिभा जन्माएको छ । वि.सं. २०५६ को विकेन्द्रीकरण नियमावली अनुसार अहिले यो जिल्ला दुर्गमको कोटीमा नै पर्दछ । यस जिल्लाको भौगोलिक विस्तार २७ डिग्री २८ उत्तरी अक्षांश देखी २७ डिग्री ५० उत्तरी सम्म र ८५ डिग्री ५० पूर्वी देशान्तर देखि ८६ डिग्री ३५ पूर्व सम्म फैलिएको छ । मध्य महाभारत पर्वत श्रृंखलादेखी उच्च हिमाली श्रृंखलासम्म विस्तारित रामेछाप जिल्लाको भु-बनोट समुद्र सतह देखी ४२६ मिटरको उचाईदेखि ६९५८ मिटरको नुम्बुर हिमाल चुलीसम्म फैलिएको छ । नेपाल सरकारको मिति २०७३ फागुन २७ गतेबाट लागु हुने गरी यस रामेछाप जिल्लालाई ८ वटा स्थानीय तहमा र २ निर्वाचन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ । वि.सं. १८३६ देखी वि.सं. २०४६ सम्म कहिले गौडा गोश्वारा कहिले बडा हाकिमको अड्डा कहिले अञ्चल स्तरीय प्रशासनिक निकाय कहिले जिल्ला स्तरीय प्रशासनिक स्थलको रूपमा २१० वर्षको ईतिहास बोकेर बसेको रामेछाप सदरमुकाम सरी २०४५ साल देखी विविध रूपमा रहदै आएको छ । स्थानीय तहको पुर्नसंरचना भएपश्चात साविक ११ गा.वि.स. लाई समेटेर नगरपालिकाकै रूपमा कायम गरी जम्मा १४ वटा वडा कायम गरिएको छ । रामेछाप जिल्लामा रहेका २ नगरपालिका मध्ये मन्थली नगरपालिका एक हो । यस नगरपालिकाका नेपाल सरकारद्वारा वि.सं. २०७१ सालमा नगरपालिकाको रूपमा घोषणा गरिएको र २०७३ को स्थानीय तह निर्माणमा पहिलेको नगरपालिका र केही साविक गाविसहरूलाई थप गरी मन्थली नगरपालिका घोषणा गरिएको थियो । भौगोलिक अवस्थिति प्रदेश: ३ नं, जिल्ला: रामेछाप, सीमाना: पूर्वमा रामेछाप नगरपालिका, पश्चिममा खाँडादेवी गाउँपालिका, उत्तरमा दोलखा जिल्ला र लिखु तामाकोसी गाउँपालिका र दक्षिण रामेछाप नगरपालिका र सिन्धुली जिल्ला रहेको छ । मन्थली नगरपालिकाको क्षेत्रफल २११.७८ वर्ग कि.मी., २०६८ को जनगणना अनुसार ४५४१६ जनसंख्या, जनघनत्व २१८.९७ रहेको छ । सदरमुकाम मन्थलीको नामाकरणको सन्दर्भमा स्थानीय माझी जाती सँग जोडिएको कथा रहेको पाइन्छ । आदिकालदेखि चिसापानी, मन्थली, भटौली, भलुवाजोर, पकरवास जस्ता गा.वि.स.हरूमा माझी जातिहरूको बसोबास रहेको पाइन्छ । सो जातीको छुट्टै राजा हुने चलन अनुसार एक जना मन नामक राजा रहेको र राजा बस्ने थलोलाई मनथलो भनिएको र पछि सो शब्द अपभ्रंश भई मन्थली भएको मान्यता छ ।

१. जनसंख्या

मन्थली नगरपालिका (जनगणना २०६८ अनुसार) तथ्याङ्कीय जानकारी

वडा नं	घरधुरी	जनसंख्या	पुरुष	महिला	क्षेत्रफल(वर्ग कि.मि.)
१	१७२०	६२६५	३२७५	२९९०	७.९
२	६७८	३३२५	१५१७	१८०८	६.६४
३	५५४	२६९५	११७६	१५१९	२३.०४
४	७६४	३६१२	१६११	२००१	१९.८६
५	५००	२१४१	९७०	११७१	१२.९४
६	७१५	३४९६	१६०३	१८९३	३१.५९
७	८२०	३९३६	१८३२	२१०४	२५.४८
८	६८६	३१८७	१४१२	१७७५	१०.०२
९	६३५	३००८	१२९६	१७१२	११.७२
१०	४७६	२३६६	१०३६	१३३०	१३.१६
११	७०५	३००९	१२६७	१७४२	१८.३३
१२	५६२	२६४३	११६१	१४८२	७.८५
१३	६४४	२९७४	१३७५	१५९९	११.७३
१४	६४०	२७५९	१२१९	१५४०	११.५२
जम्मा	१००९९	४५४१६	२०७५०	२४६६६	२११.७८

जनसांख्यिकिय अवस्था

मन्थली नगरपालिका	०-१९ वर्षसम्मका महिला	०-१९ वर्षसम्मका पुरुष	१९-६० वर्षसम्मका महिला	१९-६० वर्षसम्मका महिला	६० वर्ष भन्दा माथिका महिला	६० वर्ष भन्दा माथिका पुरुष	विदेश गएका महिला	विदेश गएका पुरुष
१४ वटै वडा	१०९७६	१०१९२	१०९२७	८२३५	२७६९	२३२३	१९८	१५१९
जम्मा	२११६८		१९१६२		५०९२		१७१७	

२. जमिन: २११.७८ वर्ग कि.मी.
३. नदी: सुनकोशी, तामाकोशी
४. खोला: रणजोर खोला, सुकाजोर खोला, मिलती खोला, चिसापानी खोला

५. शिक्षाको स्तर:-

सामुदायिक विद्यालय संख्या: ८०

श्रोत केन्द्र संख्या: २ (मन्थली र चिसापानी)

आधारभूत तह: ६१

माध्यमिक तह: १९

सामुदायिक विद्यालयमा शिशु-१२ सम्म अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या: १०४२६ (छात्र-५६१४ र छात्रा-४८१२)

शिक्षक संख्या (सामुदायिक विद्यालय)- ४००

महिला शिक्षक: ११४ र पुरुष शिक्षक: २८६

स्थायी शिक्षक: २०३ र अस्थायी शिक्षक: ६६

निजी श्रोत राहत अन्य: २०१

संस्थागत विद्यालय संख्या: ५ (आधारभूत तह: २ र माध्यमिक तह: ३)

सामुदायिक क्याम्पस: १

प्राविधिक शिक्षालय संख्या: CTEVT १

६. स्वास्थ्य अवस्था:

प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र: २

स्वास्थ्य चौकि: ९

सहरी स्वास्थ्य केन्द्र: ८ वटा

खोप केन्द्र: ३८ वटा

गाउँघर क्लिनिक: ३६ वटा

२४ घण्टे सुत्केरी केन्द्र: ६ वटा

शल्यक्रियाद्वारा सुत्केरी गराउने केन्द्रको संख्याको संख्या: १ वटा

कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी:

- ❖ मेडिकल अफिसर: ६ जना
- ❖ अन्य स्वास्थ्यकर्मी: १८८ जना
- ❖ महिला स्वास्थ्यस्वसेविका: १६५ जना

मातृ मृत्युदर: ०

शिशु मृत्युदर: २ प्रतिहजार

प्रजननदर: २ प्रतिहजार

औषत आयु: ६८.५ वर्ष

पहिलो पटक गर्भजाँच गर्ने गर्भवतीको प्रतिशत: ६०%

४ पटक गर्भजाँच गर्ने गर्भवतीको प्रतिशत: ५५%

पूर्ण खोप लगाउने बालबालिका %- १००%

घण्टे स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी हुन आउने महिला % -५५%

७. आयु श्रोत: कृषि, व्यापार, रोजगारी

८. पर्यटकीय स्थल: मन्थली नगरपालिकाको पर्यटकीय स्थलमा तामाकोशी नदी करिडोर, भलुवाजोरको

तिल्केस्थान गढी, सुनारपानीको महादेवस्थान, चिसापानी गढी, चिसापानीको भिमसेनस्थान मन्दिर,

पुरानागाउँको थानापति मन्दिर, गेलुको खाँडादेवी मन्दिर, कठजोरको निलकण्ठेश्वर, गोलमाथाना डाँडा, वेरिदुङ्गा

भिमर डाँडा, भटौलीको ढिकुरी सेतीदेवी, कठजोरको ऐरनवास, फुलासीको पोखरीडाँडा भोटनागी,

सुनारपानीको गुफाडाँडा, सालुको सेतीदेवी मन्दिर, चनखुको ३३ कोटी, कठजोरको खलडाँडा, मन्थलीको

महादेवस्थान डाँडा, मन्थलीको नागकन्या मन्दिर, साहित्यिक सहिद सुब्बा कृष्णलाल अधिकारीको जन्मस्थल

कठजोर विशेषगरी पर्दछन्।

१. तामाकोसी नदी करिडोर

२. भलुवाजोरको तिल्केस्थान गढी

३. चिसापानी गढी

४. चिसापानीको भिमेश्वर मन्दिर

५. पुरानागाँउको थानापती मन्दिर

६. कठजोरको निलकण्ठेश्वर मन्दिर

७. भटौलीको ढिकुरी सेतीदेवी मन्दिर

८. कठजोरको ऐरमबास

९. फुलासीको पोखरीडाँडा

१०. कठजोरको खलडाँडा

११. मन्थलीको नागकन्या मन्दिर

१२. सुब्बा कृष्णलालको जन्मस्थान

९. कृषियोग्य जमिन: मन्थली, करमबोट, बान्द्रे, कठजोर, निबुवाबोटे, सुनारपानी, हात्तिटार भलुवाजोर, भटौली
फाँट, जखनीटार फाँट, ओडारे फाँट फुलासी, महादेवटार फाँट चनखु, देवीटार फुलासी

१०. जातीय संरचना: मन्थली नगरपालिकाको १४ वटा वडाको समष्टिगत जातीय संरचना यस प्रकार रहेका छन:

क्र.सं	जातजाती	जम्मा
१	क्षेत्री	१५३७०
२	ब्राह्मण	२६४२
३	नेवार	५८६४
४	तामाङ	४६१४
५	माझी	३४३१
६	मगर	४११५
७	सार्की	२९६२
८	कामी	११७९
९	दमाई	११९७
१०	थारु	३१
११	घर्ती/भुजेल	१३६५
१२	सन्यासी/दशनामी	१२१९
१३	सुनुवार	४८
१४	वादी	८८
१५	शेर्पा	३१
१६	सोनार	१२
१७	हायु	३१
१८	तेली	२७
१९	यादव	१८
२०	गुरुङ	१४
२१	हलुवाई	१५
२२	काठबानीया	१५
२३	ठाकुर	२३
२४	पहरी	२६९
२५	राजपुत	११
२६	ह्योल्मो	३७१
२७	अन्य	४५४
	जम्मा	४५४१६

११. वडाको संख्या: १४ वटा

१२. नागरिकको मूल पेशा: कृषि, व्यापार

१३. गरिबीको अवस्था

वडा नं	अति गरिब	मध्यम गरिब	सामान्य गरिब	जम्मा गरिब	गैर गरिब	जम्मा घर परिवार	गरिबी दर
१	५६	१७	२०	९३	१०८९	११८२	१०.४
२	२२	२२	१९	६३	५८९	६५२	१३.३
३	७६	३४	३०	१४०	३७०	५१०	३४.२
४	७८	४३	३५	१५६	५६५	७२१	२७.२
५	८३	४३	२५	१५१	३१७	४६८	३९.४
६	७६	४४	४१	१६१	५३०	६९१	३२.१
७	१३९	८२	४८	२६९	५१५	७८४	४७.०
८	८४	४४	२१	१४९	४०३	५५२	२९.५
९	९४	६२	६३	२१९	४१४	६३३	४८.२
१०	१२०	५७	४२	२१९	२३४	४५३	५६.९
११	९०	५२	४८	१९०	४६८	६५८	३९.४
१२	३६	१५	२५	७६	४५६	५३२	२१.१
१३	२९	४५	३४	१०८	४५९	५६७	२७.१
१४	४१	३८	४६	१२५	५१७	६४२	२९.७
जम्मा	१०२४	५९८	४९७	२११९	६९२६	९०४५	३१.७

श्रोत: गरिब घर परिवार पहिचान,सर्वेक्षण, २०७० मा आधारित पीएमटी विधिद्वारा पहिचान भएका गरिब घरपरिवारको स्थानीय तहगत विवरण।

१४. **सडक सञ्जाल:** मन्थली नगरपालिकाका वडाहरु बि.पी राजमार्ग हुँदै लामोसाँघु-रामेछाप राजमार्गको सडक सञ्जाल अन्तर्गत रहेका छन।

१५. **तीनलाल:** रामेछापलाई तीनलालको जिल्ला भनेर पनि चिनिने गरिन्छ । त्यसमा पनि नेपाली साहित्यका प्रथम सहिद सुब्बा कृष्णलाल अधिकारीको जन्म मन्थली नगरपालिकाकै वडा नं ३ कठजोरमा भएको र बाँकी २ जनामा सहिद गंगालाल श्रेष्ठ र नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीका संस्थापक महासचिव पुष्पलाल श्रेष्ठको जन्म रामेछाप नगरपालिकामा भएको हो ।